

Kunnskapsdepartementet
Postboks 8119 Dep, 0032 Oslo

Oslo, 10. september 2021

Høringsinnspill til neste Langtidsplan for forskning og høyere utdanning

1. Hvilke endringer i samfunnet (eller i bestemte sektorer) gir behov for endringer eller forsterket innsats innenfor forskning og høyere utdanning i årene som kommer?

Mange av de viktigste samfunnsendringene skjer på områder som er beskrevet i nåværende langtidsplan. På de fleste områdene har det skjedd en utvikling som understreker betydning av forskning, innovasjon og høyere utdanning. Eksempler er klimapanelets siste rapport og European Green Deal.

Pandemien har gitt ny innsikt innen flere fagfelt og viser hvor kritisk det er med tilrettelegging for forskning og høyere utdanning. Det vil fremover være spesielt interessant hvordan samfunnsvitenskap og humaniora kan bidra til kunnskap innen eksempelvis samfunnssikkerhet og beredskap.

Større reformer i forvaltningen har endret roller og ansvar, og kan ha bidratt til mer fragmentert virkemiddelbruk. Det er behov for mer forskning på virkningen av reformer og større omstillingsprosesser for oppnåelse av politiske målsetninger, inkludert bærekraftsmålene.

Et økende fokus på bærekraftig by- og tettstedsutvikling med fortsatt bruk av eksisterende bygninger og anlegg stiller krav til kunnskapsutvikling og kompetanse om ivaretagelse av kulturhistoriske kvaliteter og riktig klimatilpasning av historiske bygninger.

2. Er det konkrete hindringer i det norske kunnskapssystemet som svekker måloppnåelsen for langtidsplanen, og hva kan i så fall gjøres?

Generelle merknader

Det synes å være for lite kunnskap om handlingsrommet ved anskaffelser i statsforvaltningen, spesielt gjelder dette innovative offentlige anskaffelser. Departementene bør vurdere å iverksette kompetansetiltak internt og i underliggende virksomheter.

Mangel på samordning i forvaltningen gjør det vanskeligere å få frem løsninger på gjenstridige problemer som klima og sosial ulikhet da dette forutsetter tverrfaglig forskning og dialog mellom studie- og fagretninger innen høyere utdanning. Departementene bør i styringsdialogen med underliggende virksomheter og i styringen av utdanningssektoren, bidra til å bygge ned organisatoriske og styringsmessige barrierer mellom virksomheter i forvaltningen og mellom forvaltningen og utdanningssektoren.

Det kan være utfordrende med forsknings- og innovasjonsarbeid på tvers av forvaltningsnivåer og -linjer. Kunnskapen om, og insentiver til deltakelse i forsknings- og utviklingsarbeid i fylkeskommuner og kommuner bør styrkes i statsforvaltningen. Generelt, kan neste langtidsplan med fordel være tydeligere på rollen til fylkeskommunene og kommunene som aktører i kunnskapssystemet og som leverandør av offentlige tjenester.

Det er ikke en standardisert måte å måle og analysere gevinster av forskning og innovasjon på tvers av sektorer. Departementene bør jobbe for at underliggende virksomheter benytter enhetlig metodikk for på den måte å ha grunnlag for prioriteringer på tvers av politikkområdene.

Tilgjengeliggjøring og deling av data mellom virksomheter i forvaltningen og mellom forvaltning og næringsliv er ikke tilstrekkelig, og manglende standarder knyttet til terminologi og begrepsbruk gjør sammenstilling av flere datasett utfordrende.

Kapasiteten i forvaltningen sett mot økte krav til brukerrepresentasjon i utlysninger fra eksempelvis EU og Forskningsrådet er utfordrende. Omfanget av forvaltningens brukerrepresentasjon bør være en integrert del av styringsdialogen og det må avsettes nok ressurser til dette.

Merknader knyttet til kulturmiljø

Omleggingen i Forskningsrådet i retning av bredere porteføljer er essensielt for å få frem løsninger på komplekse samfunnsutfordringer. Riksantikvaren mener det er viktig at det offentlige virkemiddelapparatet legger til rette for tverrfaglig forskning og innovasjon på tvers av sektorer og forvaltningslinjer/nivåer. Riksantikvaren mener samtidig det er viktig at langtidsplanen balanserer behovet for bred, tverrfaglig forskning og innovasjon med behovet for mer tematisk avgrenset forskning, blant annet innen forskning og utvikling innen kulturmiljø.

3. Hva bør videreføres og hva bør endres ved målene i gjeldende langtidsplan?

Generelle merknader

Målene retter seg mot ulike strategiske nivå. Konkurranseskraft og innovasjonsevne kan sies å være midler for å oppnå et høyere strategisk mål om økonomisk vekst. Målet om å møte store samfunnsendringer er på sin side såpass lite spesifikt at det er vanskelig å vurdere årsaks-virkning sammenhenger mellom måloppnåelse og tiltak.

På flere områder fremstår FNs bærekraftsmål som mer konkrete og avgrensede enn målene for langtidsplanen. Forholdet mellom målene i langtidsplanen og FNs bærekraftsmål kan med fordel tydeliggjøres.

Merknader knyttet til kulturmiljø

Kulturmiljø er både en del av FNs bærekraftsmål og en viktig ressurs for å oppnå dem. Dette gjelder særskilt delmål 11.4 Innsats for å verne om og sikre verdens kultur- og naturarv under bærekraftsmål 11 Bærekraftige byer og samfunn. Kulturmiljø kan indirekte bidra til måloppnåelse innenfor de øvrige bærekraftsmålene.

Riksantikvaren mener det er viktig at målene i langtidsplanen retter seg mot hele økosystemet av aktører og sektorer som bidrar til oppnåelse av målene i langtidsplanen og FNs bærekraftsmål. Kulturmiljø kan være en innsatsfaktor både med tanke på å bidra til konkurransekraft og innovasjon

(eksempelvis gjennom kulturturisme) og som en del av Norges innsats med å møte store samfunnsutfordringer (eksempelvis ved gjenbruk og ombruk av vernede og fredede bygninger).

4. Hva bør videreføres og hva bør endres ved prioriteringene i gjeldende langtidsplan?

Generelle merknader

Prioriteringene berører flere kategorier og strategisk nivå. Mens noen prioriteringer retter seg mot konkrete fagtema eller midler (muliggjørende og industrielle teknologier), omfatter andre prioriteringer overgripende problemstillinger (klima, miljø og miljøvennlig energi). «Hav» som prioritering fremstår som mindre konsistent med formen til de øvrige prioriteringene.

Forholdet mellom de overordnede målene og prioriteringer kan med fordel beskrives noe mer utfyllende. Flere av prioriteringene synes å overlappe med delmål («vil-punktene»).

Merknader knyttet til kulturmiljø

Langtidsplanen understreker behovet for at «offentlig sektor må drive kontinuerlig utvikling og innovasjon gjennom å ta i bruk ny forskningsbasert kunnskap, teknologi og nye arbeids- og organiseringsformer».

Riksantikvaren fikk i 2020 utarbeidet en kunnskapssyntese av SINTEF som gjennomgikk forskningen om klimaeffekter av bevaring og gjenbruk av eksisterende verneverdige bygg. SINTEF slår fast at det kan være betydelig klimaeffekter av bevaring og gjenbruk av eksisterende verneverdige bygg. I Riksantikvarens klimastrategi for kulturmiljøforvaltningen er det et mål om å utvikle og formidle kunnskap om hvordan istandsetting, rehabilitering og ombruk av bygninger kan bidra til å redusere klimagassutslipp med utgangspunkt i sirkulærøkonomiske prinsipper.

Riksantikvaren mener det er viktig å prioritere tilrettelegging for FoU og innovasjon innen sirkulærøkonomi, inkludert kulturmiljø. I utarbeidelsen av den nye langtidsplanen kan det vurderes å løfte frem dette som en egen prioritering.

Kulturmiljø er spesielt utsatt for konsekvensene av klimaendringer. Forskning på klimaeffekter på kulturmiljø kan gi verdifull innsikt om hvordan samfunnet samlet sett kan jobbe med å styrke motstandskraft og beredskap mot negative effekter av menneskeskapte klimaendringer.

Langtidsplanen peker på betydningen av sosial tilhørighet og identitet som sentrale forutsetninger for å skape et inkluderende samfunn. Riksantikvaren mener kulturmiljø kan være en viktig faktor i å skape et inkluderende samfunn. Vi mener dette særskilt gjelder kulturmiljøets rolle i å fortelle og skape forståelse for minoriteters historie. Langtidsplanen kan være enda tydeligere på betydningen av kunnskap om kulturmiljøets og kulturarvens betydning for å skape inkluderende samfunn.

5. Hva slags opptrappingsplaner bør den nye langtidsplanen ha, og hvordan og på hvilke områder bør de innrettes?

Generelle merknader

I langtidsplanen pekes det flere steder på betydningen av samfunnsvitenskapelig og humanistisk forskning og kunnskap. For eksempel for å analysere effekten av virkemidler og forstå den kulturelle konteksten ny teknologi inngår i.

Det kan vurderes om den nye langtidsplanen bør ha en opptrappingsplan for samfunnsvitenskapelig og humanistisk klima- og miljøforskning. Målet med denne opptrappingsplanen kan være mer kunnskap om sammenhenger mellom, på den ene siden, endringer i klima og miljø og, på den andre siden, politiske, sosiale, kulturelle og økonomiske forhold. Opptrappingsplanen vil konkret kunne gi kunnskap om hvordan eksempelvis nye forretningsmodeller og styringsverktøy kan redusere økonomiske og politiske barrierer for klima- og miljøtiltak og konsekvensen av slike tiltak.

Merknader knyttet til kulturmiljø

Riksantikvaren har gjennom deltakelse i miljøovervåkingsprogram på Svalbard erfart at det over tid har blitt samlet inn betydelig mengder data om natur- og klimaforhold. Innen andre fagområder og tema er datagrunnlag mindre omfattende og fullstendig. Det er også variasjon i hvor forskningssterke de ulike fagområdene og temaene er.

Riksantikvaren mener det kan vurderes å etablere en opptrappingsplan for tverrfaglig polarforskning og -innovasjon. Opptrappingsplanen vil ha relevans for klima- og miljøforvaltningen og utenriksforvaltningen. En styringsgruppe bestående av representanter fra Miljødirektoratet, Riksantikvaren og utenriksforvaltningen.

Med vennlig hilsen
Riksantikvaren

Audun Skeidsvoll
Assisterende riksantikvar

Jo M Appelqvist Bakken
Seniorrådgiver